

14. Лукин В. А. Слово "истина" и идея тождества / В.А. Лукин // Известия АН СССР. Сер. лит. и яз. 1993. – Т. 52. – №1. – С. 35–48.
15. Новожилова К. Р. Вводные текстовые единства, или авторские отступления, и их функционирование в художественном тексте К.Р. Новожилова // Смысловые и прагматические характеристики текста и его единиц : межвуз. сб. науч. тр. – Иваново: ИГУ, 1989. – С. 65–71.
16. Плеханова Т. Ф. Лингвостилистическая характеристика авторских отступлений в английской художественной прозе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Т. Ф. Плеханова. – М., 1973. – 21 с.
17. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М. : Высшая школа, 1990. – 313 с.
18. Самолетова Р. С. Структурно-семантические свойства и функционально-стилистический статус парентезы в современном немецком языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Р. С. Самолетова. – Минск, 1980. – 22 с.
19. Сильман Т. И. Лирические вставки в прозаическом тексте / Т. И. Сильман // Заметки о лирике. – Л. : Советский писатель, 1977. – С. 190–205.
20. Скребнев Ю. М. Стилистические функции вводных элементов в английском языке : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / Ю. М. Скребнев. – Благовещенск, 1955. – 267 с.
21. Храпченко М. Б. Метаморфозы критического субъективизма / М. Б. Храпченко. – М. : Новый мир, 1985. – №11. – С. 97–108.
22. Gordon J. A. The movement of English Prose / J. A. Gordon. – London : Longman, 1966. – 278 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Архіпова – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».
Наукові інтереси: семантика, прагматика, когнітивна лінгвістика.

УДК : 81'42+81'37+81'38+82

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОРАТИВІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «В НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА...»)

Евеліна БОЄВА (Одеса, Україна)

У статті розглянуто семантико-стилістичні особливості кольоропозначень у повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала...», доведено, як кольористика реалізує авторське естетичне кредо й формує мовний простір письменниці

Ключові слова: колір, колоратив, семантико-стилістичні особливості, естетичне кредо.

The article is devoted to the research of the semantic stylistic features of the color terms in the short story by Olga Kobyljanska "On Sunday morning dug potion ...". It has been proved that coloristics realizes the author's aesthetic credo and shapes a linguistic space of the writer.

Key words: color, colorative, semantic stylistic features, aesthetic credo.

Різноманітна творчість Ольги Кобилянської досі привертає увагу багатьох дослідників. Аналізом її творів займалися такі літературознавці, як О. Бабишкін, З. Гузар, О. Дяченко, І. Каменська, О. Ковальчук, М. Комишаченко, М. Лещенко, Ф. Погребенник, Н. Томашук та ін. Особливу увагу дослідженню поетики мови і стилю письменниці приділено у розвідках І. Бабій, О. Баранівської, Л. Гоцур, О. Дроботун, В. Лимаренка. Автори намагаються означити «палітру фарб» письменниці на матеріалі новел, розглянути взаємозв'язок кольору з імпресіоністичною манерою оповіді Ольги Кобилянської, звертають увагу на символіку кольору та його функції. Такий підхід до дослідження кольороназв у творчості письменниці однобічний, тому не дає повної уяви функціональної семантики кольорних ознак в художній мові буковинянки. На жаль, семантиці кольорів в творчості письменниці майже не приділяється увага, що засвідчує актуальність обраної теми. Звернення до цієї проблеми диктує й нинішня етносоціальна ситуація, яка характеризується зростанням національної свідомості, підвищенням інтересу до витоків традиційної культури, етнічної історії тощо.

Метою статті є характеристика семантики кольорних ознак в повісті О. Кобилянської «В неділю рано зілля копала...». Мета зумовила реалізацію таких завдань: 1) систематизувати й узагальнити філологічні дослідження семантики кольору; 2) розглянути кольористику як засіб реалізації ідейно-естетичної концепції автора; 3) проаналізувати роль кольорів в описі пейзажів, інтер'єру, одягу, портретних характеристик персонажів повісті.

Проблема дослідження кольороназв є найцікавішою, тому її треба обов'язково поширювати. Це підтверджують слова С. Соловйова: «Колір в літературі має особливу, ми б сказали – виняткову зацікавленість дослідника: письменник використовує його ненавмисне, інтуїтивно, підсвідомо, як правило, це природна, натуральна функція» [5 : 54].

Аналіз кольороназв сприяє поглибленому вивченню стилю письменника, поетики його творів, загальним і поодиноким питанням психології творчості митця. Більш того, порівнюючи

кольори, можна поставити питання про кольористичні тенденції тої чи тої епохи.

З давніх-давен відмічався тісний зв'язок кольору з психікою, здатність його впливати на емоції й навіть на фізіологічні функції людини. Про це говорять незлічені археологічні й етнографічні розвідки про ритуальні й військові малюнки давніх народів, міфологія й фольклор усього світу тощо. Період пізньої античної науки висловив гіпотезу про причину такого сильного впливу кольору на душу: «Бути зрячим – це означає бути яким-небудь чином причетним до кольору» [1: 425].

Проблема кольору в творчості О. Кобилянської тісно пов'язана з авторською концепцією дійсності, внутрішньою композицією, сюжетом, характеристикою персонажів.

В основу повісті «В неділю рано зілля копала...» покладено мотив української народної пісні «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці...». Колорит цієї повісті заснований на русі й відтінках фарб, що навантажені значеннями й асоціаціями. Барвопластика, тонке володіння пензлем у прозі дали змогу письменниці розкрити внутрішній світ героїв, показати читачам найглибші душевні почуття, найтонші порухи, сердечний біль, глибину думок і сподівань.

Домінуючими в повісті є *чорні й білі кольори* з їхніми відтінками. *Червоний*, хоча й менше вживаний, теж займає неабияке місце в творі. Ці першорядні кольори доповнюють інші: *зелений, сірий, срібний, жовтий, синій, золотий, рожевий та рудий*. То ж проаналізуємо, з чим пов'язаний вибір саме цих кольорів, визначимо світовідчуття письменниці, її естетичне кредо.

«В неділю рано зілля копала...» – повість, яка вирішує проблему людської гідності й високого кохання в трагічному плані. Головні герої гинуть, але й ті, хто залишаються живими, також втрачають надію на щастя. Саме тому в творі так багато *чорного*, саме він несе сльози, горе, біду, сум, журбу.

Трагедійна розв'язка відчувається ще на початку. Дружина циганського ватажка народила «білу дитину», а всі цигани мали «чорні очі», «чорні голови». Ця жінка була теж чорною і найвродливішою в таборі. У неї «чудові чорні очі», «чорне волосся і чорне, мов з бронзи, темне лице» [3: 292]. Звертаючись до структури кольорів Л. Миронової, з'ясуємо, що «чорний – це зло, погані речі» [4: 175]. В уявленні багатьох людей, як раніше, так і зараз, цигани приносять нещастя. Мавра відчула це на собі. Батько врятував її від помсти Раду, але залишив саму в лісі: без своїх людей і без своєї дитини. Та і сама Мавра багатьом принесла нещастя, не бажаючи цього. Зла доля весь час оточувала її. Недаремно мешканцями її хатини були *чорний кіт* і *чорний ворон*. Через неї батько блукав світами, Дубиха позбулася дитини. Циганка ж винна й в смерті закоханих. Вона застерігала Гриця перед чорними очима, а Тетяну навчила варити зілля, що «лихо присипляє».

Через влучне використання саме цієї барви, письменниця допомагає відчути неспокій, стривожений стан Маври, передчуття нею якогось лиха. У хаті – лавка з «*почорнілого дерева*»; «*на чорній печі чорний кіт спостерігає рухи своєї чорної пані... спить самотній привчений чорний ворон... інші предмети тонуть в геміні. Все це спостерігають великі чорні очі...*» [3: 333].

Таким чином, *чорний* – колір нещастя, який віщує трагічну розв'язку повісті. Він причетний до магії, якою займалась циганка, а також до підземного царства, тобто є символом «*страшної, чорної смерті... з чорними хоругвами, яка заповідається чорними картами Маври*» [3: 335]. Саме тому авторка використовує так багато чорного, оскільки він допомагає відчути наближення лиха.

Мавру знайшла й узяла до себе Іваниха Дубиха, яка завжди ходила «*в чорній одежі*», а голова її була «*чорно заповита*», що символізує жалобу по чоловікові. Зрозуміло, що чорна барва в даному випадку символізує смерть, тугу за померлим.

Чорний має метафоричне значення, що пов'язано з емоційним та психологічним станом. Гриць завжди роз'їжджав «*на чорному, як вуголь, коні*». І саме він, не зумівши оцінити любов Тетяни, маючи роздвоєну душу, ніби продовжив нещастя, яке спіткало Мавру, покохавши двох. Але розв'язка вийшла набагато трагічнішою.

Він не зміг залишитися з Тетяною, краса якої відповідала народним уявленням – чорні очі й чорні брови, яка «*зі своїм блідавим лицем, чорними бровами... над чорними задумливими очима... виглядала дуже прегарно*» [3: 322]. У даному контексті, *чорний колір* – колір дівочої краси, він «обіцяв щастя в коханні» [4: 175]. Цим щастям не скористалися; чорний знов перетворився на колір смерті, смутку й лиха. Чорноока, чорноброва Тетяна принесла смерть, напоївши Гриця зіллям. Померла й сама класична чорна краса, збожеволівши і втопившись.

Отже, надавши цій барві таких функцій, письменниця допомагає відчути трагічний фінал, зрозуміти неможливість щастя всіх героїв повісті.

Портрет Тетяни весь час доповнює *червоний колір*, він провіщає трагедію героїні. *Червоний* символізує кров, а крім того, як зазначає Л. Миронова, «*червоний є символом втраченої крові, смерті через кохання*» [4: 178]. Авторка зауважує на такій паралелі: «*любов – джерело – життя – життя – кров (як умова життя) – червоний колір*» [Там само]. Ця послідовність наочно демонструє трагедію, яка відбулася в повісті. Коли в головній героїні джерело життя вичерпане, втрачається й умова життя. Втративши надію бути з коханим, Тетяна «присипляє в ньому лихо»,

напоївши його зіллям, і помирає сама.

Заквітчавши саме *червоними маками* дівчину, письменниця допомогла читачеві відчутти біду, яка очікувала героїню. Горе, яке спіткало Мавру, допомогли пережити криваві сльози, які вона наворожила собі. Червоне ніби доповнює чорне, відтіняючи його. Червоні маки дуже личили чорній вродливій Тетяні, підкреслюючи її красу. Крім того, «червоний, об'єднавшись з людським обличчям, діє як висловлення душевного хвилювання» [2 : 48]. Скориставшись цим визначенням, можна пояснити іншу функцію червоного – розкриття душевних почуттів людини. Кожна зустріч з Грицем підкреслює психологічні хвилювання Тетяни, які відбиваються й на її обличчі, коли вона розповідає про хлопця Маврі: «*Тетяна паленіє*» [3 : 347]. Червоний колір підкреслює трагедію кохання, відзначає красу, чистоту, сором'язливість дівчини, її душевні хвилювання.

Оскільки головні герої повісті – Мавра і Гриць – опинилися на роздоріжжі, їхні серця роздвоїлися, покохавши одразу двох, то письменниця наснажила твір кольористикою чорного й білого. *Білий / чорний* – символічні означення. Вони виражають поняття «світлого-темного», «темряви-світу», «доброто-поганого», – всіх протилежних сил, між якими існують протиріччя або контрасти.

Наскільки контрастними є ці кольори, настільки різними є дівчата, яких покохав Гриць. Цю різницю яскраво підкреслює контраст зовнішності дівчат. Настка – *білолиця, синьоока*, Тетяна – чорноброва, чорноока. Різних кохала і Мавра – білолицего бояра й чорного Раду. Тобто контрастне поєднання не обмежується кольоропозначеннями «чорний» і «білий». За допомогою цього принципу Ольга Кобилянська наголошує на лихові, яке супроводжує хлопця. Вона допомогла зрозуміти роздвоєність душі Гриця. Саме «*чорногривий кінь*» був завжди супутником білолицего Гриця.

Білий колір супроводжує всі трагічні події повісті, відтіняючи їх. Вже на початку твору зустрічаємося з тим, що у чорної жінки народилась «*напрочуд біла дитина*» [3 : 291]. Це вказує на біду, яка відбулася з Маврою. Не на щастя народилась ця дитина в циганському таборі. Не буде долі ані в неї, ані в її матері, ніби підкреслює письменниця, звертаючи увагу на те, що «*дитина біла*». І це підтверджує страшно, трагічна розв'язка твору – смерть двох людей і нещастя інших. Смерть – чорна, так, але приходить вона, одягнена в білий саван. І саме «*білий камінь*» виявився цим саваном зі своїм страшним зіллям, яке принесло смерть.

Майже всі події в творі пов'язані з «*білою стежкою*», яку перетинали герої повісті. Андронаті ніс нею «*білого внука*» до заможних людей. Тетяна весь час ходила цим шляхом до Маври. Саме на цій стежці відбулася зустріч Тетяни з Грицем. І саме «*білою стежкою*» прямувала дівчина до «*білого каменя*», щоб назбирати зілля з-під нього й «*приспати ним лихо*». Здається люди, долаючи її, пізнавали одвічну боротьбу світла й темряви. Але більшість з них, як, наприклад, Тетяна й Гриць, залишилися в темряві, тільки відчувши світ. Темрява перемогла світлі відчуття й поривання людини, заповнила їхнє буденне життя.

Епітети «*біла стежка*» й «*білий камінь*» неодноразово зустрічаються в повісті. Вони своєю світлою, яскравою фарбою освічують події, пов'язані з ними, висвітлюють їх для кращого розуміння твору.

Білий колір символізує надію на краще. Але ця надія була зруйнована саме на «*білій стежці*», де Тетяна зустрілася з Андронаті й почувала від нього страшенно болочу звістку. *Біла барва* підкреслює людське горе, перетворюючи їхні обличчя на блідні, або білі. *Білий*, тобто чистий, ясний світлий, радісний, виявився кольором зруйнованих надій, оскільки одне із значень білого – «холодність і мертвотність» [4 : 174].

Ольга Кобилянська є майстром буковинського пейзажу, який в її творчості посідає значне місце. Він, ніби жива істота, співчуває героям твору. Весняні й літні пейзажі насичені зеленими барвами. *Зелений* символізує земне життя, свіжість, молодість, надію, спокій. Це колір вічного юнацтва, терпіння, покірливості, вірності. Він уособлює кругообіг випробувань та перемог. Це символ гармонії, радості, бажання, ніжності.

Саме на тлі зеленого лісу відбуваються зустрічі Тетяни з Грицем. «*В ліс весною прийдеш?*» – питає Гриць дівчину і додає, підкреслюючи, – «*Як зазеленіє? Зеленійте сосни!*» [3 : 376], – просить він, пов'язуючи цей колір із своїм щастям.

А коли героїв оточує тривога, «*зелені віти обтяжені снігом... вітер доводить їх до живішого духу. Вони опираються йому, та годі йому цілком опертися*» [3 : 332]. Зелені віти ніби провіщають ті бурі, які мають відбутися у людських долях.

Зелений колір Ольга Кобилянська використовує не лише для описів пейзажів, для розуміння краси кохання і щастя героїв, а й для того, щоб звернути увагу на їхні долі й подальші стосунки, провіщаючи їм життєві негаразди.

Дві барви в повісті – *срібну й золоту* – письменниця вжила, щоб позначити ними коштовні матеріали. *Золотий* символізує золото: «*золоті монети*», «*золоті обручки-ковтики*». *Срібний* – срібло: «*срібне намисто*», «*срібні монети*». Це кольори багатства – багатства матеріального,

багатства дівочої краси: «золоті півмісячники-ковтики... мов надавали похвали золотим полиском її красі (Тетяни – Е. Б.)» [3 : 342], а також багатства краси природи: «сонечко зазирає золотим сяйвом крізь смерекове галуззя» [Там само, 348]; «потік... виблискується плавучим сріблом» [Там само, 445].

У творі використано синій колір, але цікаво, що він з'являється тільки в портретах Настки й Гриця. «Синьоока Настка» – саме так називає героїню Ольга Кобилянська. «Синій – типово небесний колір, – зауважує В. Кандинський, – в ньому розвивається елемент спокою» [2 : 41]. І цим спокоєм наділено дівчину. Вона не пристрасно кохає Гриця, її кохання тихе, лагідне, спокійне. Ця дівчина ніби доповнює його, врівноважує й заспокоює практичним розумом і твердими поглядами на життя.

Гриць же не має спокою, але в нього «голубі, як небо очі». Та небо може бути тихе, лагідне й спокійне, як Настка, а може бути мінливе, неспокійне, як Гриць. І наділивши хлопця синіми очима, письменниця підкреслює мінливість хлопця, неспокій його душі. За допомогою цієї барви Ольга Кобилянська зауважила на спокійних і мінливих рисах характеру цих героїв.

Читаючи й осмислюючи повість, її кольористику, виділимо ще один колір – сірий. Майже завжди він вживається як сивий: «сиве волосся», «сива голова». Люди сивіють, відживши частину життя. Це ніби межа між молодістю й старістю. Вказуючи на те, що «Мавра посивіла» [3 : 313] й мати її мала «сиве волосся» [Там само, 296], письменниця підкреслила, що ці люди перейшли вікову межу.

Сірий – колір смутку й туги. Саме ці відчуття Маврі підкреслювали «сиві хмари» [3 : 324], які пропливали над нею. Сірий – це нерухомість і спокій, втрата надій. Саме «сірою дниною» [3 : 302] відніс Андронаті внука до заможних людей, а «сива імла» загороджувала від його очей місце, де залишив хлопчика. В недобрий час приніс він дитину, і «сива імла» символізує нездійснення надій старого й трагічну долю хлопця.

Висновки. Вжиті авторкою у повісті кольори служать єдиній меті – розкрити почуття героїв, їхні стосунки, душевний стан, а також показати місцевий колорит. Вони допомагають усвідомити неможливість щастя всіх персонажів твору й трагічність ситуації. Таким чином, кольористика в повісті реалізує авторське світовідчуття, через яке розкривається чистота й краса першого кохання, що перетворюється на зраду і трагізм зображуваних подій.

Аналіз кольороназв сприяє поглибленому вивченню не лише творів письменника, але й вирішальному питанню про кольористичні тенденції певної епохи, в якій він живе. Кольороназви – це важливі чинники реалізації ідейно-естетичної концепції Ольги Кобилянської. На вибір кольорів впливає естетичне кредо письменниці, індивідуально-авторське бачення світу, інтеграція психологічних особливостей і соціально-психологічних закономірностей спілкування, семантико-стилістичний підтекст, що сприяє кращому розумінню мовного простору автора.

Кольористика в повісті «В неділю рано зілля копала...» допомагає розкрити почуття героїв, їхній внутрішній світ, їхні стосунки, глибину думок і сподівань, красу місцевого колориту. Семантична навантаженість колірних ознак відбиває не лише почуття й думки людини, а й соціальні явища в житті суспільства. Проте на вибір кольороназв перш за все впливає подих доби та світовідчуття автора.

За допомогою статистичного методу було виявлено частотність вживання кольороназв у повістях Ольги Кобилянської. Найбільш уживаними виявилися кольори білий (201) і чорний (167). Письменниця використовує червоний, зелений, синій, жовтий, сірий, срібний, золотий, рожевий, рудий, але з меншою частотністю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аристотель. О душе / Аристотель // Соч. : В 4-х т.т. – Т. 1. – М. : [б.и.], 1971.
2. Кандинский В. В. О духовном искусстве / В. В. Кандинский. – Л. : [б.и.], 1988.
3. Кобилянська О. Твори : У 5-ти т.т. – Т. 2. – К. : Наукова думка, 1958-1963.
4. Миронова Л. Н. Семантика цвета в эволюции психики человека / Л. Н. Миронова // Проблема цвета в психологии. – М. : [б.и.], 1993. – С. 172– 187.
5. Соловьев С. Цвет, число и российская словесность / С. Соловьев // Знание – сила. – 1971. – № 4.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Евеліна Босва – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української і зарубіжної літератур Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: літературна ономастика, політичний дискурс, когнітивна лінгвістика, функціональна лінгвістика.